

УДК 711.164

Одінцова Є.О.,
Запорізька державна інженерна академія**ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ
СУЧАСНОГО ПРИМОРСЬКОГО МІСТА НА ПРИКЛАДІ АР КРИМ**

Проаналізовані загальні тенденції розвитку та формування сучасного приморського міста Автономної Республіки Крим та обґрунтуванні головні умови розвитку приморських міст в цілому. Розглянуті можливі методи організації комплексу виробничих зон населених місць з урахуванням раціональної організації створили базу на основі та принципах якої можна реконструювати концепцію розвитку приморського міста у сучасному напрямку, враховуючи потреби як населених місць і промислових підприємств, так і усієї рекреаційної зони приморського міста.

Ключові слова: благоустрій території, приморське місто, ландшафт, міська забудова, функціонально-планувальна система, раціональне розмежування, зонінг, міський інтер'єр, містобудівництво, оптимальна модель розвитку.

Актуальність. Сьогодні усі приморські міста АРК та в загалі увесь півострів мають низку серйозних проблем та обставин, які затримують раціональний розвиток як курорту, так і міста. Найголовнішою причиною цього є те, що в них не має конкретної мети та націленості у розвитку, не має єдиної концепції. Міста все частіше стикаються з проблемою невизначеності їх майбутнього. В Україні, як і в усьому світі, міста конкурують між собою за фінансові ресурси, інвестиції, людський потенціал. Успішність і конкурентоспроможність конкретного міста залежить від виробітку бачення майбутнього - стратегії та вміння послідовно її реалізувати [1]. Сучасна ситуація, що характеризується зміною технологій, глобальної та регіональної реорганізацією промислового інвестування і зростаючою конкуренцією серед міст та регіонів за життєві ресурси - вимагає вміння адаптуватися і формувати міську політику таким чином, щоб ефективно реагувати на навколишні умови.

Містобудування приморських міст - комплекс заходів щодо планування та благоустрою нових та існуючих населених місць. Містобудування охоплює широке коло соціально-економічних, санітарно-гігієнічних, інженерних та архітектурних питань [2].

Головною метою і задачами є: поставити конкретну мету та напрямок розвитку, також вважаючи до уваги усунення усіх негараздів та покращення і

розвинення повного потенціалу кожного окремого приморського міста та усього півострова взагалі. Є дуже гостра необхідність створити такі умови для розвитку курортних міст, які б дозволяли їм повністю реалізовувати наявний потенціал, максимально збільшувати внесок у національну економіку, добувати конкурентні переваги на світових ринках. Також вагомий внесок у розвиток може додати трансформування промислової території, що надасть нові можливості для оновлення міст, змінять потреби галузей економіки, що вимагає перегляду буденного стану господарюючих суб'єктів.

Соціально-економічні вимоги передбачають створення сприятливих умов життя населення, а також раціональне використання міської території. Санітарно-гігієнічні вимоги зводяться до забезпечення в населених місцях здорових умов: нормального мікроклімату, чистого повітряного басейну і водних просторів, інсоляції приміщень і провітрювання територій забудови. До питань інженерної підготовки міської території відносять інженерне обладнання її, організацію міського транспорту та дорожньої мережі. Архітектурно-художні вимоги передбачають створення цілісної та індивідуальної об'ємно-просторової композиції кожного населеного місця з використанням і збагаченням місцевого ландшафту. У практиці радянського містобудування виконують три основні види містобудівних робіт: планування, забудову та благоустрій населених місць. Проекти планування мають на меті раціональне розміщення на міській території всіх будівель і споруд, житлових і промислових районів, вулиць, площ, садів і парків, інженерного обладнання та благоустрою.

Приморські міста - повинні представляти собою раціональну комплексну організацію виробничих зон, житлових районів, мережі громадських і культурних установ, побутових підприємств, транспорту, інженерного обладнання та енергетики, забезпечують найкращі умови для праці, побуту і відпочинку людей. Питання забезпечення раціонального планування в даний час мають особливо важливе значення у зв'язку з масовою реконструкцією населених місць і промислових підприємств. Обсяг і види робіт з благоустрою населених місць багато в чому залежать від обґрунтованості вибору сприятливої території для будівництва підприємств і житлових районів. Ці завдання вирішуються простіше в селищах і складніше у великих містах, для яких потрібні величезні території, не завжди відповідають пропонованим до них містобудівним вимогам. Для успішного вирішення усіх взаємопов'язаних завдань планування, забудови та благоустрою населених місць необхідний комплексний аналіз для забезпечення найкращого обслуговування населення та економічності архітектурно-планувальних рішень всіх видів міського будівництва з урахуванням перспективи його розвитку [3].

У сучасному приморському місті вулиця обслуговує і направляє пішохідні і транспортні потоки, концентрує торговельні та громадські установи, служить орієнтиром у композиції району чи міста. Вона ж є резервуаром повітряних мас, каналом аерації міського простору, тут ростуть оздоровляючі середу дерева і кущі, нарешті, простір вулиці є свого роду збирач і розповсюджувач природного сонячного світла, без якого неможливі ні освітлення, ні інсоляція прилеглих будівель [4]. Точно так само ландшафтні одиниці (урочища, таксони) - як правило, використовуються відразу і як місце отримання сільськогосподарської продукції, і як невичерпне джерело позитивних емоцій, зона контактів городянина з природою, і як «фабрика регенерації» розтрачених або зіпсованих міській чи промислової середовищем екологічних ресурсів.

Ландшафт і місто, що розуміються як середовище, призначені не для законоцільових функціональних структур (житлової, рекреаційної тощо), а для інфраструктурних, інтегральних процесів, без яких не може обійтися жодна «приватна» структура. Що певною мірою пояснює домінуючий характер цього рівня середовища в житті людського суспільства. Архітектурно-містобудівельні методи формування міст, що з'єднують обидва напрямки, володіють, в порівнянні з проектуванням систем нижчого рангу, низкою особливостей. Перш за все, вони базуються переважно на прийомах просторового втручання в початковій ситуації [4]. Причому просторова специфіка властива і архітектурної, і містобудівельної частини роботи. Так архітектурно-містобудівні заходи (зонування території, трасування магістралей, розміщення містобудівних орієнтирів) - «просторові», перш за все оперують площами і обмежуваними їх обсягами, а вже потім підключають до експлуатації архітектурно-просторової основи, організаційні засоби управління міським середовищем.

Обладнання міських інтер'єрів - система візуальних комунікацій, мережі озеленення та благоустрою, інженерні споруди та комплекси (набережні, естакади, греблі, дорожні розв'язки, стоянки автомобілів і пр.) - так мають яскраво виражену просторову сутність, навіть ті з них, які «набираються» із зовні розділених компонентів (наприклад, ланцюжки світлофорних пристроїв, ліхтарів вуличного освітлення і т.д.). Аналогічним чином «просторові» і втручання людини в ландшафтні об'єкти, розорювання земель, пристрій іригаційних мереж, лісопосадки, прокладка доріг, ліній електропередач - завжди і в першу чергу пов'язані з формуванням просторових вражень від навколишніх глядача природних і антропогенних форм [5].

Інша особливість проектування міст - «додатковість», вторинність свідомого введення архітектурних і містобудівельних засобів по відношенню

до тієї основи, на якій створюється майбутній комплекс середовища. Містобудівні плани обов'язково прив'язуються до ландшафтно-географічної ситуації, реконструктивні заходи в місті призначаються з урахуванням сформованих життєвих і планувальних реалій і місця реконструкції, і його подальшого і ближнього оточення, втручанням у ландшафтні ситуації передає їх екологічний аналіз, націлений на максимальне використання вже діючих тут сил і обставин для отримання нового, найбільш ефективного - з точки зору як одноразових так і довгострокових витрат - балансу природних і техногенних процесів. Сучасні тенденції розвитку міського середовища – це соціально-організаційні зміни міських структур, їх візуалізація в середовищі міста, насамперед зв'язані з розвитком міських технологій вважаючи їх роль у становленні екологічної ситуації в місті.

Все це дуже актуально для роботи з антропогенного урбанізованого середовища, де свідомий початок внесених перетворень проявляється максимально. Але не меншу роль для її вигляду грають трансформації, що виникають об'єктивно поза проектування.

Відзначається кілька такого роду «стихійних», змін характерних саме для міського середовища. У першу чергу до них відносяться багатоаспектні зміни способу життя міського суспільства [6]. Міста, особливо великі, поступово перестають відігравати роль основного виробника матеріально-технічних благ нашої цивілізації, і все більше перетворюються на символи «суспільства споживання» тих цінностей, які отримані або на «бездушних» автоматичних лініях, або на «безлюдних» оброблюваній технікою полях.

З іншого боку, саме в міських поселеннях сьогодні сконцентрований основний творчий, науковий і культурний потенціал людства – тут пишуть книги, ставлять вистави, роблять наукові відкриття і вчать студентів. Що, у свою чергу, веде до переорієнтації тієї частини суспільства, яка зайнята відтворенням «нормального» рівня життя, з праці продуктивного на працю обслуговуючий. При цьому місті йдуть два соціально-різноспрямованих процеси – сегрегація, розшарування міського товариства на характерні класи та групи, що тяжіють до певного способу життя (бізнесмени, маргінали і ін.), і прагнення цих шарів до взаємопроникнення, змішання лінії поведінки [6].

У кінцевому рахунку, це обертається соціально-обумовленим зонуванням. Воно ділить місто на явно виражені «спальні» райони, з різко окресленим виглядом кварталів «багатих», «середнього достатку», нетрів, «кольорових», торгово-розважальні центри з відповідної соціальної забарвленням. Зона активного громадського життя, промрайон, рекреаційні простору різного рівня. А всередині кожної такої спеціалізованої території химерним чином розсіпані острівці з характерними рисами близьких і далеких «сусідів». У результаті

повсюдно і кардинально змінюється обличчя міського середовища. Найпомітніше ці зміни в центральних частинах міста, де всі ці тенденції стикаються, виступаючи гранично контрастно. Все більше і частіше в їх «тілі» вступають в контакт і бурхливо взаємодіють різноспрямовані форми існування міста - «споживчі» і «творчі», «духовні» і «механічні», «активні» і «інерційні».

Тому перша ознака сучасного міста, особливо його центральних районів – строкатість вражень, пов'язана зі свободою вибору тієї чи іншої діяльності, оскільки місто майже завжди пропонує всі умови для реалізації будь-яких її варіантів. А виражається це у широкомасштабному розвитку різноманітного міського обладнання, в першу чергу – реклами та інших форм візуальної інформації, часто «забивають» архітектурну основу міських інтер'єрів.

Насичення міської тканини численними елементами обслуговування різного призначення і масштабу, але перш за все дрібними, що доходять буквально до кожної людини і на кожному його кроці. І хоча відбувається це поряд з формуванням і великих і середніх центрів обслуговування, домінують дрібномасштабні його форми, що обумовлює особливого роду рухливість, в тому числі в часі, вигляду міського середовища, подрібненість його візуального ладу [7]. Ускладнюється це положення і зворотною стороною процесу перенасичення міста технікою – неминучим гнобленням і витісненням заповнили міське середовище ландшафтно-природних компонентів. Колись саме вони підтримували необхідні для здорового способу життя гігієнічні параметри міста.

Сьогодні ці обов'язки (аерація, водний режим, освітлення, інсоляція тощо) беруть на себе технічні пристрої, що вимагає відповідного збільшення спеціальних техногенних витрат. Але для цього треба твердо засвоїти – сьогодні базою комплексного формування міських ансамблів може і повинна бути переважно дизайнерська діяльність, орієнтована на іп. о витратні інженерні технології, на штучне енергоємне підтримку «нормального» якості середовища проживання. Людство навряд чи відмовиться від зручностей, створених йому сучасною технікою. Завдання архітектора дизайнера приборкати її негативні тенденції, направити їх у гуманітарне осмислене художнє русло.

Створивши модель планування приморського міста та проаналізувавши обрані приморські міста АРК, можна постановити, що є необхідність формувати нові основні напрямки та пріоритети в розвитку приморських міст. Насамперед доцільним заходом є відновлення і збереження навколишнього середовища, берегової лінії, реорганізація застарілих виробничих систем і перетворення їх в системи з орієнтацією на екологію, огляд історичної та культурної спадщини в існуючій міській системі і утворення нової туристичної

інфраструктури. До того ж є потреба у перебудуванні інноваційного потенціалу приморського міста в практичну творчу діяльність з виробництва нових видів туризму і послуг.

Література

1. Габрель, М.М. Проблема просторової організації території, її потенціал та методика його оцінки / М.М. Габрель, А.В. Гоблик. – К.: КНУБА, 2004. – 230 с.
2. Ключниченко, Є.Є. Соціально-економічні основи планування та забудови міст/ Є.Є. Ключниченко; Українська академія архітектури. – К.: НДПІ містобудування, 1999. – 348 с.
3. Михасюк, І.В. Регулювання земельних відносин: моногр./ І.В. Михасюк, Б.О. Косович; Львівський ип... університет ип.. І.Франка. – Львів: ЛНУ, 2002. – 264 с.
4. Глазырин, В.Л. Градообразующие основы проектирования приморских общественных центров Одессы/ В.Л. Глазырин. – Одесса: Город мастеров, 1999. – 142 с.
5. Панченко, Т.Ф. Проблеми громадського обслуговування в приморських курортно-рекреаційних зонах/ Т.Ф. Панченко, Є.В. Шешукова// Містобудування та територіальне планування, ип..28. – К.: КНУБА, 2007. – 187 с.
6. Швидковский, О.А. Эстетическая выразительность города/ О.А. Швидковский. – М.: Наука, 1986. – 158 с.
7. Фильваров, Г.О. Принципы формирования нового генерального плана города/ Г.О. Фильваров. – К.: А.С.С., 2008. – 157 с.

Аннотация

Проанализированы общие тенденции развития и формирования современного приморского города Автономной Республики Крым и обоснованы главные условия развития приморских городов в целом. Рассмотрены возможные методы организации комплекса производственных зон населенных пунктов с учетом рациональной организации создали базу на основе и принципах, которой можно реконструировать концепцию развития приморского города в современном направлении, учитывая потребности как населенных пунктов и промышленных предприятий, так и всей рекреационной зоны приморского города.

Annotation

Were analyzed the general trends of the development and formation of modern seaside city of the Autonomous Republic of Crimea and were substantiated the main conditions of development of the seaside cities in total. Were considered the possible methods of the organization of complex fabric zones of the population items with the consideration of the rational organization which is presented the based foundation on the principles, by that it is possible to rebuild the conception of the development of seaside city in contemporary way and allow needs of the locality and industrial enterprises in common with recreation zones of seaside city.